

UCHWAŁA

Dnia 26 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa J. P.

przeciwko T. C.

o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,

po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym

w dniu 26 lutego 2014 r.

zagadnienia prawnego

przedstawionego przez Sąd Okręgowy w B.

postanowieniem z dnia 13 listopada 2013 r.,

"Czy dłużnik zajętej przez organ egzekucyjny wierzytelności, który w związku z dokonaniem zajęcia przekazuje organowi egzekucyjnemu zajętą sumę, zostaje tym samym zwolniony z długu wobec wierzyciela zajętej wierzytelności w części obejmującej przekazaną organowi egzekucyjnemu kwotę także w sytuacji gdy przed zajęciem wierzytelności przez organ egzekucyjny dotychczasowy wierzyciel przeniósł wierzytelność na osobę trzecią, o czym wiedzę dłużnik uzyskał dopiero po zajęciu wierzytelności przez organ egzekucyjny?"

podjął uchwałę:

Dłużnik zajętej wierzytelności, który w związku z zajęciem przekazał świadczenie organowi egzekucyjnemu, wiedząc, że przed zajęciem dotychczasowy wierzyciel przeniósł wierzytelność na osobę trzecią, nie korzysta z ochrony przewidzianej w art. 512 k.c.

Uzasadnienie

Powództwo J. P. o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego, prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w B. z dnia 5 stycznia 2011 r., któremu Sąd ten postanowieniem z dnia 8 lipca 2011 r. nadał klauzulę wykonalności na rzecz T. C., w zakresie orzeczenia objętego punktami: Va do kwoty 50 000 zł i Vb do kwoty 23 207,73 zł, zostało częściowo uwzględnione wyrokiem Sądu Rejonowego w B. z dnia 13 listopada 2013 r. przez pozbawienie wykonalności tego tytułu odnośnie do punktu Va do kwoty 11 175,30 zł.

Z ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji wynika, że wymienionym postanowieniem z dnia 5 stycznia 2011 r. dokonany został podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej pomiędzy małżonkami - powódką i K. C. i tytułem spłaty zasądzone od powódki kwotę 173 225,08 zł, rozłożoną na dwie raty: 50 000 zł płatne w terminie miesiąca i 123 225,08 zł płatne w terminie roku, obie od uprawomocnienia się postanowienia, z ustawowymi odsetkami w wysokości 13% w przypadku uchybienia terminu płatności którejkolwiek z nich. Postanowienie stało się prawomocne z dniem 29 kwietnia 2011 r. Klauzula wykonalności, co do pierwszej raty (punkt Va) nadana została postanowieniem z dnia 8 lipca 2011 r. na rzecz T. C. jako następcy prawnego K. C.

Umową cesji z dnia 29 kwietnia 2011 r. K. C. przeniósł na rzecz T. C. wierzytelność przysługującą mu od powódki, obejmującą kwotę 173 225,08 zł z tytułu podziału majątku wspólnego. Postanowieniem Sądu Rejonowego w B. z dnia 16 maja 2011 r. oddalony został wniosek K. C. o wpis w księdze wieczystej hipoteki przymusowej na rzecz T. C., zabezpieczającej wierzytelność w wysokości 173 225,08 zł z odsetkami, z uwagi na to, że dokument obejmujący umowę cesji sporządzony w zwykłej formie pisemnej, bez podpisów notarialnie poświadczonych, nie może stanowić podstawy wpisu. Odpis tego postanowienia został doręczony powódce w dniu 20 maja 2011 r. Strony tej umowy złożyły na niej podpisy w obecności notariusza w dniu 20 czerwca 2011 r.

W dniu 1 kwietnia 2011 r. komornik sądowy w sprawie z wniosku [...] Banku Spółki Akcyjnej w W., wierzyciela K. C., dokonał zajęcia wierzytelności

przysługującej dłużnikowi w stosunku do powódki z tytułu spłaty zasądzonej w sprawie o podział majątku wspólnego. Z kolei, w postępowaniu egzekucyjnym dotyczącym wierzytelności z tytułu alimentów, prowadzonym na podstawie wniosku K. C. i M. C., reprezentowanych przez J. P., przeciwko K. C., zajęcie wymienionej wierzytelności dokonane zostało w dniu 25 maja 2011 r. Sąd pierwszej instancji uznał, że powódka w dniu 20 maja 2011 r. dowiedziała się o umowie cesji wierzytelności z dnia 29 kwietnia 2011 r. i od tego czasu powinna spełnić zobowiązanie na rzecz T. C. Zwolnienie z długu względem pozwanego dotyczy jedynie kwot świadczonych w postępowaniu egzekucyjnym na rzecz [...] Banku w wysokości 11 175,30 zł i w tym rozmiarze powództwo zostało uwzględnione.

Sąd Okręgowy w B., rozpoznając apelację powódki od wyroku Sądu Rejonowego z dnia 13 listopada 2013 r., nie podzielił stanowiska tego Sądu co do daty dowiedzenia się przez powódkę o zawarciu umowy cesji. Uznał, że nastąpiło to po dniu 12 stycznia 2012 r., po doręczeniu jej odpisu apelacji K. C. od postanowienia Sądu Rejonowego w B. z dnia 19 grudnia 2011 r., którym uzyskała zezwolenie na złożenie do depozytu sądowego przedmiotu świadczenia, obejmującego należność zasądzoną postanowieniem z dnia 5 stycznia 2011 r., ponieważ do apelacji dołączona była umowa przelewu wierzytelności. Stwierdził, że uzyskanie wiedzy o cesji wierzytelności powinno być dostatecznie pewne, obejmujące datę umowy, jej strony oraz przedmiot. Uzupełnił ustalenia faktyczne przez określenie dat wpłat dokonywanych przez powódkę w postępowaniach egzekucyjnych, z których ostatnia w wysokości 46 285,88 zł, wniesiona została w dniu 10 sierpnia 2012 r.

Sąd Okręgowy powziął poważne wątpliwości wiążące się z problematyką zwolnienia dłużnika z długu, w sytuacji spełnienia świadczenia przez przekazanie go komornikowi po zajęciu wierzytelności w postępowaniu prowadzonym w celu wyegzekwowania wierzytelności osoby trzeciej, które miało miejsce po zbyciu egzekwowanej wierzytelności, ale przed dowiedzeniem się przez dłużnika o umowie przelewu tej wierzytelności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przelew wierzytelności (cesja), stosownie do art. 509 k.c., jest umową, na podstawie której dotychczasowy wierzyciel (cedent) przenosi na rzecz osoby trzeciej (cesjonariusza) ogół uprawnień przysługujących mu ze stosunku prawnego łączącego go z dłużnikiem. Nie została przewidziana dla tej umowy szczególna forma, z zastrzeżeniem art. 511 k.c., wskazującego na obowiązek dochowania formy pisemnej, jeżeli wierzytelność została stwierdzona pismem. Z przepisu art. 31 ust. 1 u.k.w.h. wynika obowiązek dochowania szczególnej formy w odniesieniu do dokumentu prywatnego, mającego być podstawą wpisu w księdze wieczystej, złożenia podpisów notarialnie poświadczonych przez osoby, których oświadczenia zawarte zostały w dokumencie. Nie ma on jednak zastosowania do określenia skutków czynności prawnej stwierdzonej takim dokumentem. Do przejścia wierzytelności dochodzi na mocy porozumienia cedenta i cesjonariusza (solo consensu), a zatem data porozumienia jest datą przejścia wierzytelności na nabywcę.

Zgodnie z art. 510 k.c., wierzytelność istniejąca, objęta umową przelewu, przechodzi z cedenta na cesjonariusza z chwilą zawarcia tej umowy. Dokonanie przelewu wierzytelności polegającej na spełnieniu świadczenia jednorazowego powoduje przejście jej do majątku cesjonariusza, nawet jeśli wymagalność składających się na nie części powstanie w późniejszym czasie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2008 r., I CSK 357/07, OSNC 2009, nr 4, poz. 62). Stanowiąca przedmiot umowy przelewu wierzytelność przyszła, również o charakterze periodycznym, może przypaść cesjonariuszowi dopiero z chwilą jej powstania. Jeżeli w chwili powstania tej wierzytelności spełnione są wszystkie wymagane w kodeksie cywilnym przesłanki skuteczności przelewu, przysługuje ona cesjonariuszowi z wszelkimi następstwami dotyczącymi dłużnika i innych osób trzecich (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1997 r., III CZP 45/97, OSNC 1998, nr 2, poz. 22 i wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 210/07, OSNC 2008, nr 12, poz. 145). W odniesieniu do wierzytelności podzielnej, możliwe jest scedowanie na rzecz cesjonariusza jej części.

Umowa przelewu nie prowadzi do zmiany wierzytelności; wywiera skutek w stosunku do cedenta, cesjonariusza, dłużnika oraz innych osób trzecich. Nie zostały przewidziane jako warunki zawarcia umowy, udział, zgoda, czy nawet wiedza dłużnika o zbyciu wierzytelności; nie może jednak dojść do pogorszenia jego sytuacji. Po jego stronie powstaje obowiązek świadczenia w stosunku do nabywcy. Na zbywcę wierzytelności został nałożony art. 512 k.c. obowiązek zawiadomienia dłużnika o przelewie wierzytelności. Przepis ten jest wyrazem ochrony dłużnika działającego w dobrej wierze, czyli takiego, który nie został zawiadomiony przez wierzyciela o przelewie i wiedzy o nim nie uzyskał z innych źródeł (od dowolnej osoby, od wierzycieli cedenta, od jego osób bliskich), przed koniecznością powtórzenia świadczenia na rzecz nabywcy wierzytelności. Dłużnik nie ma obowiązku dokonywania specjalnych ustaleń, kto jest wierzycielem, może jednak zażądać od niego zawiadomienia go na piśmie o dokonanym przelewie lub podjąć inne kroki, zmierzające do wyjaśnienia tej okoliczności, jeżeli w jego ocenie uzyskana informacja o zmianie wierzyciela nie jest jednoznaczna. Zawiadomienie wierzyciela, przewidziane w art. 512 k.c., zaliczane jest do oświadczeń wiedzy, powinno konkretyzować przelaną wierzytelność (rodzaj i zakres), datę zawarcia umowy oraz indywidualizować osobę nabywcy. Może być dokonane w dowolnej formie, która będzie wystarczająca dla przekazania wszystkich niezbędnych elementów tej informacji. Warunek ten spełnia również skierowanie do dłużnika pisma procesowego wraz z załącznikiem w postaci odpisu umowy. W razie niedopełnienia przez wierzyciela obowiązku zawiadomienia dłużnika o przelewie, spełnienie świadczenia do rąk zbywcy wywiera skutek względem nabywcy, polegający na wygaśnięciu zobowiązania dłużnika, chyba że wiedział on o przelewie. W odniesieniu do dłużnika ma zastosowanie domniemanie dobrej wiary w chwili spełniania świadczenia, przewidziane w art. 7 k.c., a ciężar obalenia go spoczywa na cedencie lub cesjonariuszu. Stwierdzenie, czy doszło do podważenia domniemania, dokonywane jest przez sąd na podstawie wszystkich okoliczności konkretnej sprawy. Dla oceny skuteczności czynności spełnienia świadczenia nie ma znaczenia nieważność lub bezskuteczność umowy przelewu, jeżeli dłużnik, spełniając świadczenie, nie wiedział o takich jej wadach.

Przepisy regulujące egzekucję z innych wierzytelności (dział IV - art. 895 do art. 908 k.p.c.), poza egzekucją z wynagrodzenia za pracę i egzekucją z rachunków bankowych, mają zastosowanie do wskazanych rodzajów wierzytelności zwykłych, zabezpieczonych w określony sposób, czy też związanych z posiadaniem dokumentu. Ten sposób egzekucji nie został wyczerpująco unormowany i przez odesłanie przewidziane w art. 902 k.p.c., do skutków zajęcia odpowiednio stosowane są przepisy art. 885, 887 i 888 k.p.c., a do skutków niezastosowania się do wezwań komornika oraz do obowiązków wynikających z zajęcia - art. 886 k.p.c., usytuowane w dziale II, dotyczącym egzekucji z wynagrodzenia za pracę. Odpowiednie stosowanie tych przepisów do egzekucji z innych wierzytelności odnosi się do przyjętego w doktrynie i orzecznictwie znaczenia zwrotu „odpowiednie” (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 sierpnia 2006 r., III CZP 56/06, OSNC 2007, nr 3, poz. 43), obejmującego stosowanie wskazanego przepisu bez zmian, bądź z pewnymi zmianami, bądź też nie znajduje on zastosowania do tego zakresu odniesienia.

Do egzekucji z innych wierzytelności komornik przystępuje przez zajęcie (art. 896 k.p.c.), do którego dochodzi z chwilą doręczenia wezwania dłużnikowi zajętej wierzytelności (art. 900 k.p.c.), aby należnego od niego świadczenia nie uiszczal dłużnikowi, lecz złożył je komornikowi lub do depozytu sądowego (art. 896 § 1 pkt 2 k.p.c.). Zajęcie wierzytelności w egzekucji uregulowanej w dziale IV, tytułu II, księgi trzeciej k.p.c., obejmuje wierzytelność istniejącą i przysługującą egzekwowanemu dłużnikowi na podstawie określonego stosunku prawnego łączącego go z dłużnikiem tej wierzytelności. Ponadto komornik nakłada na dłużnika wierzytelności obowiązek udzielenia informacji (art. 896 § 2 k.p.c.), obejmującej wszystkie elementy konkretyzujące wierzytelność oraz ewentualne przeszkody w prowadzeniu egzekucji. Z chwilą doręczenia dłużnikowi wierzytelności wezwania powstają skutki określone w art. 885 w związku z art. 902 k.p.c. Jednocześnie komornik zawiadamia egzekwowanego dłużnika o zakazie odbierania świadczenia i rozporządzania wierzytelnością (art. 896 § 1 pkt 1 k.p.c.). Pojęcie rozporządzenia oznacza bezpośrednią zmianę prawa podmiotowego, polegającą na przeniesieniu go na inny podmiot, zniesieniu, obciążeniu lub zmianie treści. Skutki zajęcia powstają niezależnie od stanowiska

dłużnika egzekwowanej wierzytelności. Następstwa braku reakcji egzekwowanego dłużnika na informację o wszczęciu egzekucji i zajęciu wierzytelności należą do sfery stosunku prawnego łączącego go z nabywcą wierzytelności tak, jak i zaniechanie powiadomienia dłużnika o przelewie wierzytelności.

Odniesienie przedstawionych zasad zbywania wierzytelności i prowadzenia egzekucji z innej wierzytelności do ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy prowadzi do konstatacji, że w chwili zajęcia wierzytelności objętej punktami Va i Vb postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 5 stycznia 2011 r. (25 maja 2011 r.) K. C. nie był już wierzycielem, ponieważ umową z dnia 29 kwietnia 2011 r. przełał ją na rzecz T. C. W tej sytuacji nie było dopuszczalne prowadzenie egzekucji z tej wierzytelności, a zajęcie dokonane po przelewie było bezskuteczne względem egzekwującego wierzyciela. Nie doszło jednak do wyłączenia - i nie ma ku temu podstaw - ochrony dłużnika wierzytelności objętej art. 512 k.c., której realizacja jest uzależniona od jego wiedzy o osobie uprawnionej do przyjęcia świadczenia, ocenianej według chwili spełnienia świadczenia.

Skutki przelewu wierzytelności korygowane są przez przepis art. 885 w związku z art. 902 k.p.c., przewidujący bezskuteczność względem egzekwującego wierzyciela rozporządzenia wierzytelnością po jej zajęciu oraz wiążący skutek przelewu dokonanego przed zajęciem. Ochrona dłużnika wierzytelności uzależniona będzie od tego, czy w chwili spełniania świadczenia (przekazania go komornikowi) wiedział o umowie przelewu i dacie jej zawarcia. Dopóki dłużnik wierzytelności nie zostanie zawiadomiony o jej przelewie, dokonany w dacie wcześniejszej niż zajęcie i osobie cesjonariusza, dopóty wpłaty przekazywane komornikowi, prowadzą do umorzenia zobowiązania, odnoszą również skutek względem nabywcy wierzytelności. Po zawiadomieniu dłużnika przez cedenta o przelewie wierzytelności, dokonany przed zajęciem, czy też powzięcia o nim wiedzy z innych źródeł, postępowanie egzekucyjne nie powinno być kontynuowane (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.). Wpłata przekazana komornikowi po zawiadomieniu dłużnika wierzytelności o przelewie nie odnosi skutku względem cesjonariusza i nie powoduje zwolnienia z zobowiązania.

Skutki dokonanego zajęcia powstają niezależnie od stanowiska dłużnika wierzytelności. Wezwanie komornika ma władczy charakter, ponieważ istota jego czynności jest publicznoprawna, także w odniesieniu do wierzyciela i dłużnika. Do konsekwencji niezastosowania się do wezwań komornika oraz do obowiązków wynikających z zajęcia ma odpowiednie zastosowanie art. 886 w związku z art. 902 k.p.c., przewidujący możliwość stosowania przez niego środków przymusu. Nie oznacza to jednak, że dłużnik jest pozbawiony możliwości ochrony swoich praw. Od doręczenia mu wezwania objętego art. 896 k.p.c. uzyskał pozycję uczestnika postępowania egzekucyjnego, zobowiązanego do spełnienia świadczenia na rzecz osoby uprawnionej. Po uzyskaniu zawiadomienia o przelewie wierzytelności i stwierdzeniu, że miał on miejsce przed zajęciem, mógł i powinien podjąć działania mające na celu zaprzestanie dalszych wpłat, skoro nie był już dłużnikiem cedenta. Odmienna ocena skuteczności przelewu, dokonana przez komornika, a tym samym jego wpływu na prowadzenie egzekucji, poprzedzająca wezwanie do spełnienia świadczenia, mogła być przedmiotem skargi na czynność komornika, przewidzianej w art. 767 i następnym k.p.c., czy żądania umorzenia egzekucji. Działania komornika nie mogą wpływać na materialnoprawne skutki wykonania zobowiązania. Spełnienie świadczenia na rzecz poprzedniego wierzyciela ze skutkiem względem nabywcy wierzytelności, uzależnione było od dobrej wiary dłużnika, a do jej obalenia wystarczająca była jego wiedza o przelewie w dacie spełniania świadczenia. Nie ma natomiast znaczenia przekonanie i wiedza innych podmiotów, w tym organu egzekucyjnego, jak też milczenie poprzedniego wierzyciela, zawiadomionego o wszczęciu egzekucji i o zakazie odbierania świadczenia od dłużnika. Prowadzenie egzekucji z wierzytelności, która wyszła z majątku egzekwowanego dłużnika, było niezgodne z prawem, nie mogło zatem prowadzić do zmniejszenia lub wygaśnięcia zobowiązania dłużnika co do świadczeń spełnionych po otrzymaniu zawiadomienia o przelewie wierzytelności. Skutek taki mógł być osiągnięty jedynie w drodze egzekucji, której prawna skuteczność nie została podważona (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 272/09, niepubl.).

Z powyższych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę jak w sentencji.

